

Musik och metafysik på Brogatan

Daniel Helsing

I Brogatans rödfärgade rum Lilla Bjurö, efter årsmöte och middag, ska Gustav Sandblad, styrelsemedlem i sällskapet, spela elektronisk musik på modulärsynt. Att valet föll på en musikakt när vi planerade sammankomsten var ingen tillfällighet. Musiken var oerhört viktig för Peter Nilson, och han återkom ofta till den i sina skrifter.

Nilson arbetade på en bok om musik när han dog 1998. En essä blev klar, med titeln "Ljuden från kosmos", och två år efter Nilsons död gav Norstedts ut essän postumt i en bok med samma namn, som även innehåller utdrag ur ett par av hans tidigare böcker.

"Vad är musik?" frågar han sig i essän och konstaterar i samma andetag att 2 500 år av försök att besvara den frågan inte har lett särskilt

långt. Även om vi nu, med all vår forskning, vet mer än någonsin om musiken, är den fortfarande något av ett mysterium, såväl vetenskapligt som, i ännu högre grad, mänskligt. Vi vet inte exakt hur musiken påverkar oss och varför; och även om vi gjorde det är själva upplevelsen av musiken av en annan art än en vetenskaplig förklaring.

Tematiskt och stilistiskt känner man igen Nilson i *Ljuden från kosmos*: med textjaget tydligt förankrat i en årstid (hösten) väver han samman observationer av vardagens naturfenomen (regnsmatter mot fönsterrutan) med historiska perspektiv på musiken och naturvetenskaperna. Han pekar bland annat på att det finns en viss sorts struktur, "skärt brus" eller "flickerbrus", som å ena sidan återfinns i det mesta av den musik som har skapats av

oss människor, å andra sidan i en mängd till synes kaotiska fenomen, exempelvis vädrets växlingar och börskursernas variationer. Finns det i själva verket ett djupt samband, frågar han sig, mellan universums skeenden och musiken vi lyssnar på?

Som väntat besvarar inte Nilson denna fråga på något entydigt sätt. I stället, som för att komplicera saken ytterligare, påpekar han att när vi "beskriver ett landskap, ett stycke natur, beskriver vi samtidigt oss själva: vad vi förmådde se, vad vi förmådde uppleva och ge ett slags mening". Inte ens vetenskapen ger oss några definitiva svar på musikens gåta, för vetenskapen är också, påminner oss Nilson om, en mänsklig aktivitet som ständigt färgas av sin specifika tid och miljö och begränsas av sin tids epistemologiska och teknologiska förutsättningar.

När middagsborden har ersatts av konsertstolar börjar Gustav spela.

Jag själv är i allt väsentligt en nybörjare när det gäller modulärsynt, så

jag frågade Gustav innan konserten vad musiken kallas. "*Experimentell elektronisk musik* är den övergripande genren", förklarade han. Men när man ska lämna de aningen vaga genrebeteckningarna och försöka beskriva musiken närmare trevar man efter ord. Snarare än melodier, harmonier och rytmer, som brukar utmärka det vi kallar musik, skapar Gustav suggestiva landskap av elektroniska ljud som låter sant utomvärldsliga. När jag frågade honom om musikens beskaffenhet sa han att slumpen spelar en stor roll. I stället för att skriva musiken på förhand tar Gustav fasta på ljud som uppstår i stunden, och han kan sedan, via sin kontrollpanel, i viss mån styra ljuden i den riktning han önskar. Det intressanta i musiken är inte den övergripande strukturen, utan det som händer från ett ögonblick till nästa.

Som lyssnare är man lika konfunderad som fascinerad av det man hör. Man står som förhåxad och är i varje sekund fullkomligt uppmärksam på det som sker. I detta tillstånd av oviss förväntan öppnar sig, så tolkar jag Gustav, en

portal till något annat – till något som inte ryms i de invanda rutnäten, något som inte kan stängas in i ett system, hur intrikat det än må vara. I detta avseende speglar denna musik livet självt, som ju inte heller gärna håller sig till på förhand givna regler.

Vad, om något, kan då den här musiken tänkas betyda? Som litteraturvetare – och människa – kan jag inte låta bli att försöka tolka musiken, och för att komma dit behöver jag ta en omväg runt några allmänt hållna reflektioner om musik.

Vad är musik?

Jag vill här ta fasta på två aspekter. För det första: musik ger uttryck åt mänskliga känslor och erfarenheter, även om dessa känslor och erfarenheter naturligtvis kan vara olika för olika lyssnare. Hos Ludwig van Beethoven och Alfred Schnittke hör vi (eller jag) den mänskliga andens kamp mot påtvingade eller självpålagda bojor och själens längtan efter det gudomliga i en grumlig värld. Hos Bob Dylan och Lana Del Rey hör

vi det brokiga Amerika och individens vilsna sökande i en medierad tillvaro som känns allt mer sammanhangslös och överklig.

Men för det andra: musik är också ett uttryck för något intersubjektivt, nämligen kulturens liv och världsbild. Musiken i en given kultur speglar de strukturer och mönster som formar kulturens syn på vad som finns, vad som är viktigt och vad vi längtar efter. Inom den klassiska traditionens ramar (som de också spränger, var och en på sitt sätt) undersöker Beethoven och Schnittke den västerländska metafysikens abstrakta rymder med matematisk precision, medan Dylan och Del Rey låter populärmusikens genrer gestalta vardagens metafysik i en efterkrigstid vars grundläggande myt är den amerikanska drömmen.

Vad hör vi då i Gustavs musik?

Sedan början av 1800-talet, när Galileos och Newtons empiriska och matematiska naturfilosofi institutionaliserades och förvandlades till den moderna naturvetenska-

pen, är det vetenskapen som i allt väsentligt sätter vår kulturs och vårt samhälles metafysiska agenda. Den anglikanska kyrkans misslyckade försök att begrava Darwins evolutionslära kan tolkas som den andlig-kristna världsbildens undergång och den vetenskaplig-fysikalistiska världsbildens seger. Och hur beskrivs universum i denna världsbild? Som en ursprungligen steril och expanderande rumtid i vilken det skapas himlakroppar bestående av icke-levande atomer och molekyler – och allt det här i enlighet med stränga naturlagar som, åtminstone i teorin, kan formuleras matematiskt. På en (och säkert många fler) av universums miljarder och åter miljarder himlakroppar kom några av dessa icke-levande atomer och molekyler samman och, på något vis, ”började leva”. Och några årmiljarder senare står vi plötsligt här, som representanter för jorden, mänskligheten och det tjugoförsta århundradet. Livet är en blott gäst i denna tillvaro som ständigt hotas av rymdens projektiler och isande vakuum. I denna värld är det tillfälligheter som styr, ingen allsmäktig Gud,

inga övernaturliga andeväsen, inga ödesmättade sammanträffanden.

En särskild sorts förundran och bävan väcks inför ett sådant universum. De kosmiska avstånden är fundamentalt ogripbara. De kosmiska tidsdjupen likaså. Dessutom väcker de exotiska detaljerna hos världsrymdens mysterier glädje på ett nästan barnaktigt sätt: hål som är så mystiska att inte ens astronomerna vet vad som händer inuti dem, en måne som är så kall att det regnar metan, en exoplanet som är så varm att det regnar glas, en rysligt tom interplanetär rymd genom vilken Voyager 1 och Voyager 2 flyger fram med en hastighet på drygt femton kilometer per sekund i förhållande till solen. Allt detta fångar Gustav i sin musik: den är ett audiotemporalt uttryck för alla dessa märkliga ting som kretsar kring varandra i detta tomma och kalla men fascinerande och matematiskt vackra universum – inklusive vi själva, som flyter omkring på vår (alltjämt levande) planet.

Att göra den vetenskapliga världsbilden begriplig och meningsfull är inte

lätt. Vi människor verkar ha en tendens att hitta mönster, mening och intention även där vetenskapen försäkrar oss om att sådana inte finns. Något liknande händer när jag lyssnar på Gustavs musik. Jag märker att jag tar fasta på upprepningar och regelbundenheter och försöker skapa mönster och gissa vad som ska komma härnäst. Ibland lyckas jag, ibland inte – men vad Gustavs musik än gör i övrigt, får den mig just att få syn på mitt medvetandes drift att hitta mönster. Och där kommer musiken, sin utomvärldslighet till trots, också i kontakt med något mänskligt.

När Gustavs musik har klingat ut och applåderna rungat ett tag gör vi om salen till klubb. I den elektroniska house-musiken från Dr Catman och Literally Gabriel, som sätter i gång nu, hör vi en längtan efter att dansa tillsammans och fira livet en stund. Vi hör denna längtan genom den industriella och urbana tidsålderns puls, ibland beslöjad, ibland rå och metallisk som en maskin. Kroppen, i vilket fall som helst, vill röra på sig.

Gustav Sandblad spelar elektronisk musik på modulärsynt